

Kıbrıs'ta Kadın/Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları ve Kadın Hareketi Üzerine Bir Değerlendirme

Hanife Aliefendioğlu

Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs

Özet

Bu çalışma kadın hareketi ve kadın çalışmaları bağlamında Kıbrıs'taki sürecin tarihine göz atarak, son dönem gelişmelerine odaklanır. Buna göre varolan kadın hareketindeki yenilikler, akademik alandaki kadın çalışmaları grup, merkez ve insiyatifleri, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin ülke gündemlerine taşıdığı toplumsal cinsiyet bakış açısı kabul görmüştür. İki toplumlu görüşmelerde kadınların edindikleri deneyim ise Kıbrıs sorununun toplumsal cinsiyet bileşeni olmadan artık ele alınmayacağına dair tartışmaların önünü açmıştır. Bu gelişmeler ışığında, adada özellikle kuzey kesiminde kadın hareketinin kalıcı ve kapsayıcı bir feminist harekete yol açabileceğine ilişkin bir oluşum umut vericidir.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal cinsiyet, Kadın Çalışmaları, Feminist hareket, Kıbrıs sorunu, uyuşmazlıkların çözümü.

Abstract

This article deals with women's movements and studies in Cyprus, focusing on the latest developments in these fields. In Cyprus women's movements, academic women study groups, centres and initiatives have adopted the views of social gender that has been put forward by European Union and United Nations in their member states. The experiences in bi-communal meetings and discussions with social gender components and formations point out that, especially in northern Cyprus, there is a hope for a lasting and incorporating feminist movement.

Keywords: Social gender, women studies, feminist movement, Cyprus Problem, conflict resolution.

Kadın çalışmaları olarak bilinen alan genç bir alandır. Feminist hareketin akademik dünyadaki yansıması ya da feminist hareket içindeki akademisyenlerin hareketin felsefesini üniversitelere taşımaları, özellikle sosyal ve beşeri bilimler içinde başlangıçta erkek egemen bir epistemolojinin teksesliliğini sorgulayarak saygın bir yer kazandı. Kadın çalışmaları, hem farklı çalışma disiplinlerinden gelenlere birlikte çalışma zemini oluşturuyor, hem de eleştirel düşüncenin akademide kazandığı önemin ciddi bir ayağını oluşturuyordu. Bu alan ilk olarak bireyi erkek ve kadın yapan sürecin biyoloji ve fizyolojiden çok az etkilendiğini ve

cinsiyetler arası eşitsizlik yaratan bu farkın ideolojik ve söylenme dayalı olduğunu, dolayısıyla değişime açık olduğu fikrini işledi.¹

İkinci dalga feministler kadın sorunlarının kökeninde ataerkiliğin yattığını savundular. Ataerkillik kapitalizmden ayrı bir özerk üretim tarzı olarak, kadınların hem özel hem de kamusal alanda hem üretim hem de yeniden üretime harcadıkları emeğe erkekler tarafından el konulması anlamına geldiği gibi, kadınlar üzerindeki tüm baskı mekanizmalarının en eskisi olan sistematik bir baskıyı ifade ediyordu. İkinci dalga feminizm, bugünkü kadını erkeğin ardılı olarak gören anlayışın ataerkilliğin bir uzantısı olduğuna, eşitsizliğin kökenlerinin burada aranması gerektiğine işaret eder.

Liberal dşunceden bu yana kadınların ve erkeklerin eşit, vazgeçilmez ve devredilemez haklarla donatılmış olduğunun kabl, 1980li yıllara gelindiğinde sarsılarak uluslararası dokümanlarda “kadının insan hakları” kavramının gündeme gelmesiyle son buldu. Buna göre kadın hakları diye bilinen Őey kadınların insan haklarından kendi paylarını talep etmelerinden başka birŐey değildi.

Yeni feminizm, kadın ve erkek arasında eşitlik konusunun ötesine giden bir ufukla farklılık politikalarının önemini vurgular. Geleneksel eşitlik anlayışı erken liberal dönemin eşitlik anlayışıdır: “Erkek ve kadın aynı Şekilde yaklaşılması” demek kadının erkek gibi görülmesi demektir. Farklı davranıldığında da, erkek bir norm olarak durmaktadır; bu durumda erkekteki özellikler kadındaki eksiklerdir.² Farklılık politikaları ise kadınların erkeklerden farklılıkları kadar, kadınların kendi aralarındaki başka ölçütlere göre ayrışmalarını dikkate alan bir anlayış getirmiştir.

Feminist hareketin bir başka başarısı özel alanla ilgili tartışmaları bir kamusal sorun haline getirmesinde yatmaktadır. Buna göre, modernite ile giderek büyüyen özel ve kamusal alan arasındaki uçurum kapanmalı ve kadının özel hayatını güvence altına alan, ona Őeme Őansı veren anlayış benimsenmelidir. Özel alana ilişkin sorgulamalarla ortaya çıkarılan bilginin politikleştirilmesi süreci birçok ülkede kadın hareketine g vermiştir.

Toplumsal cinsiyet kavramı toplumsal olarak belirlenmiş cinsiyeti, biyolojik olandan ayırmak için önerilmiştir. Cinsiyet insanların doğuştan biyolojik olarak belirlenmiş dişillik ve erillik özelliklerini tanımlarken, toplumsal cinsiyet ise toplumsallaşma süreci ve kültürün içinde edinilen kadın ve erkek olma özelliklerine işaret eder. Kadınların ve erkeklerin toplumsal olarak üstlenmiş oldukları işlerin, yerine getirdikleri rollerin,

doğal ve kendiliğinden bir iş bölümünün sonuçları olmaktan çok genelde kültürel olarak belirlenmiş ve zaman içinde değişebilir olduklarını gösterir. Kadınla erkek arasındaki farklılık kültürel deneyimden ve kültürel beklentilerden kaynaklanır. Buna göre kadınların biyolojik cinsiyetinden kaynaklanan doğurma ve emzirme gibi davranışları dışında bütün davranışları sosyaldır, öğrenilmiş ve değişmeye açıktır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusları kuruluşların gündeminde de çoktan yerini aldı. 1995 yılında Pekin’de gerçekleştirilen 4. Dünya Kadın Konferansı’ndaki temel değişim “toplumsal cinsiyet” kavramının kadın gündemine girmesi oldu. Kadın erkek arasındaki tüm ilişkileri yeniden değerlendirmeye olanak tanıyan bu kavramın benimsenmesi ve tanıtımı kadının insan haklarının yeniden ve güçlü bir şekilde gündeme getirilmesini sağladı.

Kıbrıs’ta Kadın

Kıbrıs’ta kadınların kamusal yaşama katılmasının hiç de kısa olmayan bir tarihi ve öyküsü var. Hadjipavlou son çalışmalarından birinde Kuzey Kıbrıslı kadınların daha çok sendikalar içinde aktif olduklarını gösteriyor. Ancak biraz daha geriye bakıldığında kadın örgütlerinin etkinliklerinin oldukça geniş bir perspektife uzandığı görülüyor.³

Kadınların 20. yüzyıl başında elde ettikleri orta okula devam hakkı, zamanla kadınları çeşitli toplumsal sorunların etrafında topladı ve ilk kadın dernekleri 1930’lu yıllardan başlayarak kuruldu. Uzman-İnan ve Atalay’ın çalışması, dönemlerine göre dernek çatısı altında yer alan kadın örgütlerinin tarihleri ve etkinliklerini işleyen bir başvuru kaynağı.⁴ Örneğin Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde 1962’de kurulan ve 1964 yılına dek faal olan Limasol Yardım Sevenler Derneği’nin daha çok bölgedeki çatışmaların kurban ve mağdurlarına sağlık ve gıda desteği sağladığını görüyoruz. Bu dernek aynı zamanda 1974 yılına dek görülen son kadın derneğidir.⁵ Adada yaşayan halkların ortak örgütleri 1950lerde başlayan gerginlik ve çatışmalar nedeniyle çalışamaz duruma gelince, kadın kuruluşları açısından uzun süren bir sessizlik başlar. 1969 yılında sadece Türk kadınlarının faaliyet gösterdiği Beyarmudu Türk Kadınlar Birliği, Kıbrıs Türk Kız İzci Örgütü gibi örgütler, askerlere, evsizlere yardım sağlayan, moral veren yardım kuruluşları olarak faaliyet göstermeye başlar.

1975 yılından başlayarak sayıları hızla artan kadın dernekleri güneyden kuzeye göç eden ailelerin uyum sorunlarıyla ilgilenir. Birleşmiş Milletler’in Dünya Kadın Yılı ilan ettiği 1975 yılında kadın eylemlilikleri

artık Kıbrıs'ta da kendini gösterir: 20 Nisan 1975 tarihinde Rum kadınları dünya kadınlarından da aldıkları desteklerle Derinya ve Frenaros bölgesine bir yürüyüş düzenler. Bu eylemden haberdar olan Kuzeyde Türk kadınlarının kurduğu Kıbrıs Türk Kadınlar Komitesi, Mağusa ve Lefkoşa'da geniş katılımlı eylemler düzenler.⁶ Bu oluşum aynı zamanda Kıbrıs Türk Kadınlar Konseyi Derneği'nin de kuruluşuna zemin oluşturur. Dernek yardım faaliyetlerinin yanı sıra konferans ve toplantılar düzenleyerek eğitim ve bilinç yükseltme çalışmalarını da yürütür. 1977 yılında kurulan Yurtsever Kadınlar Birliği sosyalist hareketten aldığı esinle ilk kez anneliğin sosyal bir görev olduğunun altını çizerek, kadının emeğinin ve ekonomik özgürlüğünü gündeme getiren yeni bir ses olur.⁷

1960lı yıllar etnik gerginlik ve çatışmanın etkisiyle yardım ve destek amaçlı çalışan ve faaliyetlerine son vermek zorunda kalan kadın kuruluşları, 1974 sonrasında doğan benzer ihtiyaçların sonucunda aynı ya da farklı adlar altında yeniden faaliyetlerine başlar. Bu dernekler arasında yerel nitelikte olanlar (Lapta Alsancak Karşıyaka Kadınlar Birliği, Yeni Boğaziçi Kadınlar Derneği) kadar ulusal olup şubeler ağıyla çalışanlar da vardı. Bu dönemde örgütler çatışma ve göç sonrası yaraların sarılması kadar, kadın konulu bir gündemin yaratılması gibi yeni bir etkinlik içindedirler.

1990lı yıllara gelindiğinde Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği, Kıbrıs Türk Çalışan Kadınlar Birliği yüksek eğitim görmüş kadınları biraraya getirerek ve çalışan kadınların sorunlarını ve onlara ilişkin çözüm önerilerini dile getiren yeni gündemleriyle Kuzey Kıbrıs sivil toplumundaki yerlerini alırlar. 1995 yılında kurulan Kıbrıs Kadın Platformu, kadın kuruluşlarının birlikte etkinlik düzenleyip, imza attıkları, çağrılar yaptıkları bir zemin olması bakımından önemlidir. Sevgül Uludağ'ın çalışmasında, Platform'da Kıbrıs Kadınlar Birliği, Kadınlar Konseyi Derneği, Yurtsever Kadınlar Birliği, Federal Çözüm ve Barış İçin Kadın Hareketi, Kadın Araştırmaları Merkezi, Çalışan Kadınlar Birliği ve Üniversiteli Kadınlar Derneği'nin bulunduğunu ve bu ortaklıkla seslerini birleştirecek başarılı lobi çalışmalarına imza attığını görürüz. Uzman-İnan ve Atalay'ın da belirttiği gibi bu başarıların arasında, 1985 yılında Birleşmiş Milletler tarafından ülkelerin imzasına açılan, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin Türkiye tarafından imzalanmasının ardından, Kıbrıs Türk kadın dernekleri de ayrımcılık konusunu gündemlerine alırlar. Ayrıca birçok ortak çalışma, toplantı, yayın ve bildiri de aktivistler daha sonra milletvekili veya aday

olarak ortaya çıkar. 1995 yılında Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin imzalandığını ve Devlet Bakanlığı bünyesinde, Kadın ve Aile Sorunları Birimi'nin kurulduğunu görürüz.⁸

Uludağ çalışmasında kadınlarda özgüven eksikliği, kadın dayanışmasını yetersizliği, kadınların ekonomik bağımlılıkları, sivil toplum örgütlerinde kadınların sayısal ve oransal azlığı ve buna bağlı olarak karar verme düzeylerindeki azlığını kadınların kamusal alanda var olmalarının önünde engel olarak sıralarken, tüm dünyada olduğu gibi Kuzey Kıbrıs'ta toplumsal cinsiyet eşitliğini ortadan kaldırmaya yönelik destek mekanizmalarının yokluğuna dikkat çeker.⁹

Lisaniler ve Uğural (2001) ise kadınların Kuzey Kıbrıs işgücü pazarındaki yerlerini irdeledikleri makalenin başında yasalar karşısında kadın ve erkek arasında eşitliğin varlığından söz ederler. 1998 Ocak ayında kabul edilen Aile Yasası bunların başında gelir. İş yaşamında aktif olarak yer alan kadınların %80'i hizmet sektöründedir.¹⁰ Bütün dünyada olduğu gibi bu temsil üst düzey karar alma mekanizmalarına gelince kadınların aleyhine işleyen diğer mekanizmalar nedeniyle kırılır. 2001 yılında KTÜKD tarafından gerçekleştirilen ve sonuçları yine dernek tarafından kitaplaştırılan "Eğitim ve İstihdamda Cinsiyet Profili" araştırması emek piyasası sonuçları açısından kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliklerin yanı sıra Kıbrıs Türk toplumunun toplumsal cinsiyet rollerine de ışık tutmaktadır. Çalışabilir yaştaki 100 kadından sadece 40 tanesi işgücüne katılır. Kadının ev dışında ücretli bir işte çalışmasına ilişkin, ancak ev dışındaki bu uğraşlarını aile düzenini bozmayacak, aile içi sorunlara neden olmayacak ve çocuğun/ların eğitimini olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde düzenlemesi halinde toplumsal bir kabul vardır.¹¹

Kadın Çalışmaları

Kuzey Kıbrıs'ta, kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları Türkiye'de 1990larda gelişen eğilimi izledi¹² Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi (DAÜ-KAEM) Kasım 1998 tarihinde kuruldu. Kuruluş amaçları arasında, DAÜ'de ve kamuoyunda, akademik ve idari ortamı toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirmek yer alır. KAEM kamuyunda çeşitli alanlarda başarılı olmuş kadınların ödüllendirilmesi, sayısız sergi, birçok TV programı, aile içi şiddet, politikada kadın gibi konularda paneller, film gösterimleri, kitap basımı gibi birçok işe

imzasını atar. KAEM ayrıca KKTC’de kadın profili araştırması gerçekleştirir. Basılmayan araştırmanın sonuçları koordinatör Aysel Aziz tarafından 8 Mart 2001’de kamuoyuna duyurulur. DAÜ-KAEM kuruluşundan bu yana iki uluslararası konferans düzenler: 29-30 Nisan 2004 tarihleri arasında I. Kadın Araştırmaları Kongresi’ne 63 katılımcı 50 bildiri ile katılır. 27-28 Nisan 2006 tarihleri arasında ‘Tabuları Aşmak’ temasıyla düzenlenen II. Konferansta 24 ülkeden 97 bildiri sunulur. Kadın/Woman 2000 adlı akademik dergi kısa bir süre sonra KAEM’in yayın organı olur ve halen bu konudaki tek akademik dergi olarak yayına devam eder.

Bu alandaki yeni bir gelişme olarak Girne Amerikan Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları yüksek lisans programının Kasım 2006’da açılmış olmasıdır. Aynı şekilde DAÜ-KAEM de hem yeni mezun öğrenciler hem de halen çalışan profesyonlere yönelik bir yüksek lisans programı açma hazırlıkları içindedir.

Güney Kıbrıs’a bakıldığında, güneyin en büyük akademik kuruluşu olan Intercollege ile yakın bağları olan Mediterranean Institute of Gender Studies, bir sivil toplum projesi olarak güçlenme eğitimleri, uluslararası barış inisiyatifi, basım ve yayım çalışmalarıyla dikkat çeker.¹³

Ulusal Fırsat Eşitliği Mekanizması

Uluslararası karar, sözleşme ve dokümanlar toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kamu kuruluşlarının ve ulus devletlerin adım atmasına yönelik önemli bir yaptırım çerçevesi oluştururlar. Kuzey Kıbrıs’ta hem Birleşmiş Milletler hem de Avrupa Birliği dokümanları çerçevesinde bu yükümlülükler altına girmiştir. 1995 yılında imzalanan ve Pekin Eylem Platformu bu konuda en yetkin ve kapsayıcı dokümandır. Bu belge aynı zamanda feminist söylemin resmi dokümanlara girmesinin bir kanıtıdır. Bu dokümanlar birçok kadın grubunun kurulmasına, var olanların hareketlenmesine yol açtı; birçok grubunun rengini ve sesini değiştirdi onlara cesaret verdi ve meşru dayanak sağladı. Birçok ülkenin ve etnik grubun gündemine taşınan sosyal sorunlara toplumsal cinsiyet perspektifiyle bakma anlayışı bu Eylem Platformu’nun büyük etkisi olduğu gibi yine birçok ülkede fırsat eşitliği mekanizmalarının kurulması da bu belgeleri imzalayan ülkelerin bir görevi oldu.

KKTC de yukarıda belirtilen uluslararası yükümlülükler çerçevesinde yakın tarihte Meclis bünyesinde Cinsiyetler arası eşitlik komitesini kurmuştur. Siyasal parti grupları temsilcilerinden oluşacak

olan Komite'nin görevleri, cinsler arası eşitliğin sağlanması için cinsiyet ayrımcılığı içeren yasaları saptamak ve düzeltilmesi yönünde yasa önerileri hazırlayarak Meclis Başkanlığına sunmak veya yasa tasarıları hazırlayarak ilgili Bakanlıklara iletmek yer alır. Uluslararası mevzuatı izleyip uluslararası kuruluşlarla bu konuda işbirliği yapmak da Komite'nin görevleri arasında yer alır.¹⁴

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi'nin 26 Şubat, 2002 tarihli birleşiminde kabul edilen Kadın Çalışmaları Dairesi'nin kuruluş amaçları arasında, “kadın haklarını korumak, geliştirmek;” “kadınların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yaşamdaki işlevlerini güçlendirmek;” “kadının sağlık, sosyal ve hukuki güvenliğini sağlamak;” “eşit haklara sahip bireyler olarak kadınların toplumsal yaşamda yer almalarını ve kalkınma sürecine etkin katılımlarını gerçekleştirerek çağdaş aile yapısının güçlenmesini sağlamak;” kadını korumak ve desteklemek olarak belirtilir.¹⁵

Mayıs 2004'te Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği (AB) üyesi olması AB'nin her alanda olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliği alanında da çalışmalarını izlemeyi gerektirdi. Bu konudaki etkinlik ve kararların hem devlet hem de sivil toplum kuruluşları tarafından ülke gündemine girmesi kaçınılmaz olacaktır.¹⁶

Kıbrıs Sorununa Kadın Bakış Açısından Yaklaşım

Güney Kıbrıslı Rum antropolog Peter Loizos *Buruklaşan Yürek* başlıklı kitabında önceki çalışmalarındaki bir eksiklik olarak toplumsal cinsiyeti analizine katmadığını not ederek, bundan sonraki araştırmaları için “kadın çalışmalarının çanlarına kulaklarının açık” olduğunu belirtir.¹⁷ O günden bu güne Kıbrıs'ın her iki yakasında kadınlar konusunda yazan kadınların (ve erkeklerin) sayısı ve sesleri arttı.¹⁸

Heryerde olduğu gibi Kıbrıs'ta da kadınlar neyi kaybettiklerini ya da neye hiç sahip olmadıklarını bilmediklerinden toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sorun olması zorlaşıyor. Kıbrıslı kadınlar da çoğunlukla statüko ile bir sorunları olmayan yaşamlarının eskisine göre daha iyi olduğuna inanırken, bireysel kimliklerini değil toplumsal kimliklerini öne çıkarıp, kendilerinden bahsetmek yerine dinlemeyi tercih ediyorlar. Kadınların kendi ihtiyaçları ve gelişimleri onların başkalarına hizmet etme görevinden sonra geliyor.¹⁹ Cockburn kitabındaki görüşmesinde Maria Hadjipavlou, kadınların iktidarla kurduğu ilişkileri sınıflar ve Kıbrıs'ta kadınların “potansiyel olarak iktidar” değil ‘tahakküm olarak

iktidar' alanında yaşadıklarını ve hatta bunu içselleştirmiş olduklarını belirtir.²⁰ Buna göre Kıbrıs'ta kadınların iktidarla ilişkisi daha çok erteleme, baskı ve sessizleştirme süreçler üzerinden yürüyor.

Bryant (2004), Peristiany (1965), Loizos (1980)'un da belirttiği gibi Kıbrıs bir Akdeniz ve yakın doğu coğrafyası olarak özellikle antropolojik çalışmalarda "utanç ve namus" kompleksi içinde yer alır. Bu örüntü içinde kadınların namusu erkekler üzerinden temsil edilir. Dolayısıyla erkeğın toplumsal prestiji üzerindeki etkisi nedeniyle kadın, toplumsal kontrol ve baskı altında tutulur.²¹ Akdeniz kültürlerinde herhangi bir şiddet olayı kişinin ve o kişinin şahsında cemaatin prestijini zedeleyen ağır bir saldırı olarak görülür.²² Bunun en uç hali, en yaralayıcı olanı cinsel saldırıdır. Bu durumda en kolay hedef olan kadınlara saldırı, o topluluğun erkeklerini ve erkekliği en çok zedeleyen bir saldırı haline gelir.²³

Güneyde ve kuzeyde kadın örgütleri veya kadınlar tarafından oluşturulan gruplar ataerkil kurumların milliyetçi gündemlerine toplumsal cinsiyet perspektifinden bakmakta başarılı oldular. Hadjipavlou'nun belirttiği gibi iki toplum arasındaki heyetlerde üst düzey bir tek kadın bürokrat bulunmaması, yirmi beş yıldır adanın her iki tarafındaki yönetimlerin çözüm uğraşlarında kadınların bakış açılarını görmezden gelmelerinin bir kanıtı olmalıdır.²⁴

1990ların ikinci yarısında başlayan iki toplumlu grup çalışmaları, adada birçok oluşumun ilk adımını attığı gibi kadın gruplarının da oluşmasına yol açtı. Güneyli ve kuzeyli kadınları biraraya getiren iki toplumlu etkinlikler, kadınların barış ve birarada yaşama konusunda söyleyecekleri olduğunu kamuoyuna duyurduğu gibi, kadınların da kendi güçlerinin farkına varmalarını sağladı.²⁵ En önemli adım hiç kuşkusuz Kıbrıslı kadınların içinden geldikleri ve içselleştirmiş oldukları ataerkil söylemi sorgulayabilmeleri oldu. Çatışmayı ve bölünmeyi cinsiyetsiz bir olgu sayan erkek sesine muhalefet, aynı dönemlerde oluşan iki toplumlu kadın gruplarıyla daha çok duyulmaya başladı. "İki Toplumlu Uzlaşmazlıkların Çözümü Kadın Grubu," 1997'de Brüksel Kadın Grubu olarak anılan yirmi beş Türk ve yirmi beş Rum kadından oluşan grup "Barışa Bir Şans Verin: Kıbrıslı Kadınlar Konuşuyor" konferansına katıldılar.²⁶

Cynthia Cockburn adanın her iki tarafındaki kadınların kendi toplumlarını ataerkil bulduğunu aktarır. Militarize olmuş ve taraflı söylemler arasında kamusal hayata damgasını vuran ataerkillik, hem

güneydeki ve hem de kuzeydeki kadınlar “cam tavanın” ve ataerkil/militarist kültürün kendilerini dışladığının, politikanın erkeklerin başarısı üzerine kurulmuş olduğunu ve işlediğini belirten kadınlar, siyasilerin kadınların katkılarına değer vereceğine inanmıyor.²⁷ Maria Hadjipavlou da *Kıbrıs Topuluklarında Kadınlar: Kadınların Hayatını Yorumlamak* başlıklı kitabında Kıbrıs’ta kadınların çoğunun erkeklerden farklı bir kimlikleri olduğunu kabul ettiklerini aktarırken, kendilerini birinin eşi, kızı, kızkardeşi veya annesi olmaktan öte bağımsız kişilikler olarak gördüklerini belirtir.²⁸

Yuval-Davis and Anthias çatışma bölgelerinde askeri ve güvenlikle ilgili önceliklerden dolayı toplumsal cinsiyet eşitliği sorunlarının çok ihmal edildiğini ve dikkate alınmadığını söyler.²⁹ Kadınların devletin kök salmasında ulusun oluşturulmasında çok özel yerleri vardır.³⁰ Kandiyoti’nin belirttiği gibi kadınlar, kültürel bütünlüğün sağlanmasında öne sürülen aktörler olduğu gibi, etnik gerginlik arttığında ya da etnik çatışma durumunda vatandaşlık hakları ellerinden ilk alınan ya da dondurulan kesim oluyorlar. Hadjipavlou’nun çalışması da Kıbrıslı kadınların çoğunluğunun kadın erkek eşitliği sorunlarının Kıbrıs sorunun gölgesinde kaldığını teslim ediyor.³¹ Aynı saptama Cockburn’un çalışmasında da destekleniyor. Bu aslında kadın sorunları için iktidar sahiplerinin hep öne sürdüğü bir eylemsizlik gerekçesi. Militarizm konusunda çalışan feminist teorisyenler ise çatışmanın veya çatışma olasılığının toplumsal cinsiyet eşitliği sorunu ve mücadelesinin önünü kapattığını kabul ediyor. Kuzey ve Güney Kıbrıs arasındaki yeşil hattın “sadece toprakları değil düşünceleri, anıları, söylemi ve tarihi de böldüğü”nü dile getiriyor.³²

Örneğin Hadjipavlou iki Toplumlu Kadın Grubu’nun atölye çalışmaları sırasında tanımlanan sorun kategorilerinden biri olarak tanımlanan kimlik ve yapısal koşullar altında bir ulusal bütünlük oluşturmak için yine erkekler tarafından yaratılan düşman, erkekleri, kurtarıcı ve koruyucu haline getiriyorken, kadınlar bu ulusallığın yeniden üreticileri ve aktarıcıları olarak kalırlar.³³ İki toplumlu kadınlar grubu eğitim sisteminin gençleri ataerkil çatışma fikriyle büyüttüğü ve ulusal duruşların hep karşı tarafın saldırganlıklarına karşı olmak yönünde kurulduğunu gördüler. Tarihsel/politik koşullara bakıldığında, iki toplumlu kadın grubu, geçmişteki benzerliklere vurgu yapmak ve güvenliği insanların güvenliği ile sınırlı tutmak, güvenliği karşılıklı güven ve işbirliği olarak görmekteydi.³⁴

Kıbrıs'ta kadın hareketi, Kıbrıs sorununa toplumsal cinsiyet analizi gerektiğinin farkındalar. Sınırları Aşan Eller (SAE) 2001 Mart'ından bu yana aktif olan hükümet dışı ve gönüllü bir kadın kuruluşu. Kadınların bakış açısının değişime katkısı olacağına inanan her iki toplumun kadınlarını bir araya getiren kuruluş, milliyetçiğin iflas etmiş bir söylem olduğunu dile getirerek, kağıt üzerinde kalan anlaşmalar değil, toplumsal cinsiyeti de içeren yeni bir bakış açısı değişikliği ve işleyen bir eşitlik istediklerini anlatıyorlar.³⁵

Feminist Harekete Doğru

Kadınlar feminizmi de bugüne kadar erkeklerin dilinden öğrendiklerini keşfeden Kıbrıslı kadınlar feminist kimliği benimsemenin faturasının ağır olduğunu biliyor. Cockburn, feminist akademik teoriden beslenmeyen kadınların da, Gramsci'nin organik entellektüelleri gibi, baskıya ve ayrımcılığa maruz kalmaktan dolayı, bir farkındalık ve bilinç geliştireceklerini söyler.³⁶ Hadjipavlou ise feminist çatışma-çözüm yaklaşımının etnik milliyet kimliğinin toplumsal cinsiyet kimliği değişmedikçe değişmeyeceğini belirtir.³⁷

Cockburn ve Hadjipavlou'nun çalışmaları başta olmak üzere bu konuda oluşan yeni literatür adada erkek egemen toplumsal cinsiyet düzenine karşı meydan okuyacak bir kadın hareketinin varlığına işaret eder. Cockburn bu hareketin güçlü olmamasını Kıbrıs'taki bölünmüşlüğün diğer sorunları gölgede bırakması; kimlik politikasının Kıbrıs solunun gündemine hiç girmemiş olması ve coğrafi konumuna karşın Kıbrıs'ın dünyadaki alternatif politik hareketleri barındırmıyor olamsı gibi nedenlere bağlar. Cockburn, bir adım daha ileri giderek bu güçlü kadın hareketini feminist harekete dönüşmesi üzerine bir öneri ve/ya öngöründe bulunur: Bu hareket bütün baskı biçimlerine karşı ve dolayısıyla *bütüncül* olmalı; kadınlarda ve erkeklerde yarattığı farkıdanlıkla *dönüştürücü* bir feminizm olmalıdır. *Geleceğe dönük* ve kadınları ve erkekleri içeren *kapsayıcı* olmalıdır. En önemlisi bu hareket kadınlr arasında başka baskı biçimleri üretmeyen kadınların arasındaki farklılıkları gören ve tanıyan bir hareket olmalıdır.³⁸

Sonuç Yerine

Kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları alanı yukarıda da belirtildiği gibi çok çeşitli kollardan Kıbrıs'ın gündemine girmiştir. Adadaki eğitim alanındaki liberal anlayış, kadınları kamusal alana çekmede elverişli bir

altyapı oluşturur. Öte yandan adanın çatışmalı tarihi kadınları yardım faaliyetlerine çekerek ilk kadın örgütlenmelerinin yolunu açar. Bu örgütlenmelere kısa süre içinde Yurtsever Kadınlar Birliği gibi daha politik ve Üniversiteli Kadınlar Derneği gibi akademik örgütler katılır. Kadın örgütleri birlikte çalışma deneyimlerini uluslararası toplantı ve etkinliklerin verdiği ivmeden de alırlar. Dördüncü Dünya Kadın konferansı ve Pekin Eylem Platformu³⁹ ve Pekin+5⁴⁰ dokümanları merkezi otoritelere uygulama yükümlüğü getiren belgeler olarak kadın hareketinin duruşunu güçlendirerek, taleplerini haklı zemine dayandırmalarına olanak sağladı. Kıbrıs sorununda üst düzey bürokratlar dışında, sivil toplumun katkısını ve taleplerini gündeme taşıyan iki toplumlu görüşmeler Kıbrıslı kadınlar için de bir platform oluşturdu. Bu görüşmeler yukarıda da belirtildiği gibi Cynthia Cockburn gibi uluslararası akademik isimlerin ilgisini çekti ve yeni bir literatür oluşturdu.

Kısaca Kıbrıs'ta hem sivil toplum, hem kadın hareketi hem de Kıbrıs sorunu etrafında odaklanan tartışmalar bağlamında, hızı ve tanınırlığı giderek artan bir hareketlenme vardır. Kıbrıs'ta resmi söylemin dışında bir söylem yaratacak olan bu yolda kadınların sesinin daha çok duyulacağını söyleyebiliriz. Kıbrıs'ta kadınların barışı kurabilme gücünü tanıyan uluslararası bir konsensusun varlığına dikkate çeken bu yeni politik sesin adadaki hak arama hareketinde akademik ve akademik olmayan bileşenleriyle feminist bir yapılanmaya gideceği öngörülebilir.⁴¹

Dipnotlar

- ¹ H. Afshar ve M. Maynard, "Gender and Ethnicity at the Millennium: From Margin to Center," *Ethnic and Racial Studies* 23 (2000): 805-819; 805.
- ² A. Philips, *Democracy and Difference* (Cambridge, Cambridge University Press, 1993), 45; Scott ve Walby alıntılarını R. Lister, "Dilemmas in Engendering Citizenship," *Gender and Citizenship in Transition*, derleyen Barbara Hobson (London, Routledge, 2000), 51. Daha fazla bilgi için bkz. Ruth Lister.
- ³ M. Hadjipavlou, *Women in the Cypriot Communities: Interpreting Women's Lives* (Nicosia: Peace Center, 2003), 91.

- ⁴ B. Uzman-İnan ve M. Atalay *Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri*. Cilt II (Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, 1998).
- ⁵ *Ibid.*, 170.
- ⁶ *Ibid.*, 26-27.
- ⁷ *Ibid.*, 39-43.
- ⁸ *Ibid.*, 118.
- ⁹ S. Uludağ, *Politikada Strateji ve Planlanma* (Lefkosa: Kadın Araştırmaları Merkezi Yayını, 1998), 41-42.
- ¹⁰ F. Güven-Lisaniler & S. Uğural, "Occupational Segregation: the Position of Women in the North Cyprus Labor Market," *Kadın/Woman* 2 (2001): 117-131.
- ¹¹ F. Güven-Lisaniler, *Kadının Statüsünün Tesbiti: Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Bir Adım. KTÜKD Yayını* (Gazimağusa: DAÜ Basımevi, 2003).
- ¹² Türkiye’de ilk olarak İstanbul Üniversitesinde Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi açıldı. Bu merkezi Ankara, Çukurova, Marmara, Gazi, Ege, Gaziantep, Mersin, 100. Yıl, Çankaya, 9 Eylül ve Atılım Üniversitelerinin kadın araştırma ve uygulama merkezleri takip etti. Bunun yanı sıra ODTÜ, İstanbul, Ankara ve Ege Üniversitelerindeki merkezler kadın çalışmaları yüksek lisans programları açtılar.
- ¹³ Bakınız <http://www.medinstgenderstudies.org/wp/>.
- ¹⁴ KKTC Meclisi, *Tutanak Dergisi*, 2066/2.
<http://64.233.183.104/search?q=cache:9ha4MFkwM80J:www.cm.gov.nc.tr/ftp/tutanak/D6Y2/b42.doc+Yasalardaki+Cinsiyet+Ayr%C4%B1mc%C4%B1l%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1+%C4%B0zleme+Komitesinin+kurulmas%C4%B1na+ve+bu+komitenin+olu%C5%9Fumunun,+g%C3%B6revlerinin+ve+%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fma+esaslar%C4%B1n%C4%B1n+a%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1da&hl=en&ct=clnk&cd=1>.
- ¹⁵ Bakınız <http://www.mahkemeler.net/mahkeme-web-t/birlestirilmis/12-2002.doc>.
- ¹⁶ 12-15 aralık 2006 tarihleri arasında AB Toplumsal Cinsiyet ve Fırsat Eşitliği konularındaki çalışmaları izlemek üzere düzenlenen gezi ekibine eşitlik ilkesi zedelendiği için bazı Kuzey Kıbrıs kadın örgütleri katılmadı ve AB Kıbrıs Temsilciliği’ne protesto mesajı gönderdi.
- ¹⁷ Loizos bu kitabında o zamanlar Morphou’nun bir köyü olan Argaki’deki yaptığı alan çalışmasını aktarır. Çalışma 1974 çatışmalarından adanın bölünmesinden sorna Argakililerin mülteci durumunda yaşadığı yerleşke de

devam eder. P. Loizos, *The Hearth Grown Bitter* (Cambridge: Cambridge University Press, 1980), 191.

- ¹⁸ Son dönemde Kıbrıs sorununa toplumsal cinsiyet analizi perspektifinden yaklaşan akademik makaleler ve edebiyat eserleri başka bir analiz gerektirdiği düşünüldüğünden bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Ancak Kuzey Kıbrıs'ta 1990lı yıllarda Hanımeli ve Kadın Dünyası adında kısa süreli iki feminist derginin çıktığı not edilebilir.
- ¹⁹ S. Thomson, "You've Come Along Way Baby," *Gender and The Media Handbook: Promoting Equality, Diversity and Empowerment* içinde (Nicosia: MIGS: UNOPS, 2005), 28-43.
- ²⁰ C. Cockburn, *The Line: Women, Partition and the Gender Order in Cyprus* (London: Zed Books, 2004), 103-104.
- ²¹ Daha fazla bilgi için bkz. J. G. Peristiany, *Mediterranean Family Structures*, (Cambridge University Press 1976); ve ayrıca J. G. Peristiany, *Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society* (London: Weindenfield and Nicholson 1965).
- ²² R. Bryant, *Imagining the Modern. The Cultures of Nationalism in Cyprus* (London: L.B. Tauris, 2004), 61.
- ²³ Bryant, 2004, 61; ve Loizos, 1980, 109. Daha fazla bilgi için bkz. V. Volkan, "Turks and Greeks of Cyprus: Psychopolitical Considerations," *Cyprus and Its People: Nation, Identity and Experience in Unimagiable Community, 1955-1997*, derleyen Vangelis Calotychos (Boulder, Colo.: Westview House Press, 1998).
- ²⁴ Hadjipavlou, 2003, 28.
- ²⁵ Uzman-İnan ve Atalay, 1998, 124-125; Cockburn, 2004; Hadjipavlou, 2003 ve 2005.
- ²⁶ Uzman-İnan ve Atalay, 1998, 125.
- ²⁷ Cockburn, 2004, 103.
- ²⁸ Hadjipavlou, 2003, 59.
- ²⁹ N. Yuval-Davis ve F. Anthias, *Women Nation State* (London: Macmillan, 1989), 23.
- ³⁰ D. Kandiyoti, "The Politics of Gender and the Conundrum of Citizenship," *Women and Power in the Middle East* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2000), 52.
- ³¹ Hadjipavlou, 2003, 124.
- ³² Y. Papadakis, *Echoes From the Dead Zone. Across the Cyprus Divide* (London, NY: I. B. Tauris, 2005), 198.

- ³³ M. Hadjipavlou, "No Permission to Cross: Cypriot Women's Dialogue Across the Divide," *Gender, Place and Culture* 13 (2006): 329-351.
- ³⁴ *Ibid.*, 342-344.
- ³⁵ *Ibid.*, 345.
- ³⁶ Cockburn, 2004, 190-191.
- ³⁷ Hadjipavlou, 2006, 334.
- ³⁸ Cockburn, 2004, 202-203.
- ³⁹ <http://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/off/a--20.en>.
- ⁴⁰ <http://www.un.org/womenwatch/daw/followup/beijing+5.htm>.
- ⁴¹ BM Güvenlik Konseyi 31 Ekim 2000 tarihinde kadınların barışın inşası sürecinde her aşamada yer almasına ilişkin bir kararı aldı. Hadjipavlou, 2006, 28 ve Cockburn, 2004, 7.

Kaynaklar

- Afshar, H. ve M. Maynard. "Gender and Ethnicity at the Millennium: From Margin to Centre." *Ethnic and Racial Studies* 23 (2000): 805-819.
- Bryant, R. *Imagining the Modern. The Cultures of Nationalism in Cyprus*. London: L.B. Tauris, 2004.
- Cockburn, C. *The Line: Women, Partition and the Gender Order in Cyprus*. London: Zed Books, 2004.
- Güven-Lisaniler, F. *Kadının Statüsünün Tesbiti: Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Bir Adım*. Gazimağusa: KTÜKD Yayını, DAÜ Basımevi, 2003.
- Güven-Lisaniler G. ve S. Uğural. "Occupational Segregation: the Position of Women in the North Cyprus Labor Market." *Kadın/Woman* 2 (2001): 117-131.
- Hadjipavlou, M. "No Permission to Cross: Cypriot Women's Dialogue Across the Divide." *Gender, Place and Culture* 13 (2006): 329-351.
- Hadjipavlou, M. *Women in the Cypriot Communities: Interpreting Women's Lives*. Nicosia: Peace Centre, 2003.
- Joseph, S. ve S. Slyomovics, ed. *Women and Power in the Middle East*. University of Pennsylvania Press, 2000.
- Kadın Çalışmaları Dairesi. <http://www.mahkemeler.net/mahkeme-web-t/birlestirilmis/12-2002.doc>
- Kandiyoti, D. "The Politics of Gender and the Conundrum of Citizenship." *Women and Power in the Middle East*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2000.

- Lister, R. "Dilemmas in Engendering Citizenship." *Gender and Citizenship in Transition*, derleyen Barbara Hobson. London: Routledge, 2000. 33-83.
- Loizos, P. *The Hearth Grown Bitter*. Cambridge University Press, 1980.
- Mediterranean Institute of Gender Studies
<http://www.medinstgenderstudies.org/wp/>.
- Papadakis, Y. *Echoes From the Dead Zone, Across the Cyprus Divide*. London, NY: I. B. Tauris, 2005.
- Pekin Eylem Platformu. <http://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/off/a--20.en>.
- Pekin+5 Dokümanı. <http://www.un.org/womenwatch/daw/followup/beijing+5.htm>.
- Peristiany, J. G. *Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society*. London: Weindenfield and Nicholson 1965.
- Peristiany, J. G. *Mediterranean Family Structures*. Cambridge University Press, 1976.
- Phillips, A. *Democracy and Difference*. Cambridge: Polity Press, 1993.
- Thomson, S. "You've Come Along Way Baby." *Gender and The Media Handbook: Promoting Equality, Diversity and Empowerment*. Nicosia: MIGS: UNOPS, 2005. 28-43.
- Uludağ, S. *Politikada Strateji ve Planlanma*. Lefkoşa: Kadın Araştırmaları Merkezi Yayını, 1998.
- Uzman-İnan, B., M. Atalay. *Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri*. Cilt II. Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, 1998.
- Volkan, V. "Turks and Greeks of Cyprus: Psychopolitical Considerations." *Cyprus and Its People: Nation, Identity and Experience in Unimaginable Community, 1955-1997*. Ed. Vangelis Calotychos. Boulder: Colo.: Westview House Press, 1998. 275-85.
- Yasalardaki Ayrımcılığı İnceleme Komisyonu. KKTC Meclis, *Tutanak Dergisi* 2066/2.
<http://64.233.183.104/search?q=cache:9ha4MFkwM80J:www.cm.gov.nc.tr/ftp/tutanak/D6Y2/b42.doc+Yasalardaki+Cinsiyet+Ayr%C4%B1mc%C4%B1l%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1+%C4%B0zleme+Komitesinin+kurulmas%C4%B1na+ve+bu+komitenin+olu%C5%9Fumunun,+g%C3%B6revlerinin+ve+%C3%A7a%C4%B1n%C5%9Fma+esaslar%C4%B1n%C4%B1n+a%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1da&hl=en&ct=clnk&cd=1>.
- Yuval-Davis, N. ve F. Anthias. "Introduction." *Women Nation State*. London: Macmillan 1989. 1-15.